

Tranås/Ydre Släktforskarförening

Medlemsblad sommaren 2020

Kallelse till föreningens årsmöte

Sidan 2

De första skolorna
i Tranås

Sidan 7

Skomakarfamiljen
i Sandholmen

Sidan 14

Backstugans väggar
berättar

Sidan 8

Historiska
platser
och
utflyktsmål
i
Ydre

Sidan 3

Ålderdomshem förr i
världen

Sidan 12

Ordförandens tankar

Nu håller du i din hand något unikt, något som aldrig har funnits tidigare. Ett sommarnummer av Tranås/Ydre Släktforskarförenings medlemsblad! På grund av den speciella situation som vi alla nu befinner oss i, vilket bland annat innebär att ingen fysisk föreningsverksamhet har kunnat genomföras, tyckte vi i styrelsen att det fanns behov av lite ytterligare kontakt med er medlemmar. Därför bjuder vi via ett extra medlemsblad på lite läsning under sommaren.

Pandemin gör att vi får tänka om och göra nya saker och göra saker på lite annat sätt. När det gäller släktforskningen så kan vi inte träffas fysiskt på samma sätt som vi är vana vid, vilket är tråkigt. Dock är väl ändå forskningen gynnad jämfört med många andra sysselsättningar. Vi kan forska som vanligt via dator. Vi kan studera böcker och tidskrifter. Vi kan träffas några stycken och t ex besöka en torplänning, bara vi är försiktiga och tänker på avstånd o liknande. Vi kan via telefon, brev eller mail ta kontakt med släktingar som vi inte haft kontakt med på länge eller kanske inte någon gång. Dessa kan många gånger ge oss ny information om slakten som vi har glädje av i vår forskning. Om inte annat så blir de säkert jätteglada för att vi hör av oss. I dessa tider med snabba korta sms och massa utbyten via sociala medier, har vi många gånger glömt hur trevligt det är med direkta personliga kontakter. När du berättar för släktingar om din forskning, kanske du väcker en slumrande släktforskare hos dom och får en ny forskarkollega att dela upptäckter med.

Jag vill verkligen slå ett slag för att ni den här sommaren tar tillfället i akt att ge er ut på upptäcktsfärd och söka upp platserna där era förfäder levt och verkat. Både gårdar, torp och backstugor. Det kan också väcka intresset för att närmare forska just kring gården eller torpet, vilket ger flera nya dimensioner till släktforskningen. Man blir intresserad av byggnadsteknik, gamla trädgårdsväxter, ägarförhållande och historien kring de individer som bott på en viss plats. Vilka människor lockades (eller tvingades) att leva just där? Det här belyser jag längre fram i tidningen i en artikel. Vi har också med lite tips kring kartor på nätet, vilka kan vara användbara i det här sammanhanget.

Läs också Anders Johanssons artikel om vilken hjälp man kan ha av de gamla tidningsarkiven i sin släktforskning. Fler tidningar var tillgängliga under ett par månader tidigare, men det finns fortfarande mycket intressant att ta del av via nätet, eller senare via tidningarnas egna arkiv. Utöver uppgifter om sina egna släktingar kan man lära sig mycket om livet förr, om människors glädjeämnen och problem.

När det gäller Släktforskarföreningens aktiviteter framöver, så vet vi idag väldigt lite, utöver årsmötet som vi genomför enligt nedan. Styrelsen kommer att planera ett program så fort pandemin har lättat. Men när det blir vet ingen idag. Aktuell information finns alltid på vår hemsida.

Sist men inte minst, ta väl hand om er! Var försiktiga och följ myndigheternas regler och råd!

Lasse Karlsson
ordförande

Kallelse till ÅRSMÖTE med Tranås/Ydre Släktforskarförening Torsdagen den 13 augusti klockan 18.30 i Församlingshemmet, Majorsgatan 1, Tranås

Vi håller årsmötet i Församlingshemmets bottenplan där det finns gott om plats, så att vi kan hålla avstånd och iaktta alla försiktighetsmått som är nödvändiga i dagsläget. Det blir sedvanliga årsmötesförhandlingar enligt stadgarna. Verksamhetsberättelsen för 2019 finns utlagd på vår hemsida.

Anders Johansson kommer också att visa bilder och berätta om Tranås framväxt.

Föreningen bjuder på kaffe.

OBS! Anmälan senast 8 augusti till Lasse Karlsson, tel 072-321 61 59, för att vi ska kunna planera lokalmässigt på bästa sätt.

Välkomna!

Historiska platser och utflyktsmål i Ydre

Sommaren 2020 kommer att bli anorlunda mot vad vi är vana vid. Vi uppmanas att inte resa i onödan och att hålla avstånd. Vi semesterar inte i år, vi "hemestrar" vilket talar sitt tydliga språk. Vi ser oss om hemma i Sverige och det duger bra vill jag lova. Jag tänker här berätta om några historiska platser som kan vara bra utflyktsmål. Jag passar då förstås på att börja med min hemsocken Norra Vi. För många är det säkert redan kända platser men kanske vet man inte historien bakom platsen.

Kungabordet

Jag börjar med det berömda Kungabordet vid gården Stora Rödje i Norra Vi.

Här serverades Kung Gustaf VI Adolf sin lunch vid Eriksgatan 1953 då han reste genom Ydre.

Det är en fantastisk plats med den vackraste utsikt över sjön Sommen och jag lovar att kaffet smakar gudomligt gott här!

Jag minns hur vi skolbarn fick möta upp på "Nästånga jämner" när kungen kom farande i den fina svarta bilen med svenska flaggor på motorhuven. Vi barn fick stå på led på båda sidor av vägen med flaggor i händerna och kungen steg ur bilen och gick vägen fram mellan leden medan vi viftade med flaggorna.

Senare på eftermiddagen passerade bilen huset där jag bodde och jag o mina syskon stod vid vägkanten och vinkade. Kungen vevade snällt ner rutan och sträckte ut handen och vinkade tillbaka. Vägen kantades av en lång gärdesgård. En liten gumma hade smyckat denna med små buketer

Kung Gustaf VI Adolf på sin väg genom Ydre under Eriksgatan 1953. Foto: Martin Johansson.

Vassviksberget är värd ett besök. Utsikten över sjön Sommen och Norra Vi kyrkby med Ribbingshof herrgård är betagande. Foto: Marianne Hellgren.

ter av gullvivor som hon stuckit fast mellan stolparna med jämna mellanrum. Vi hörde senare talas om att kungen uppskattade detta mycket. Kristi Himmelfärdsdag firas här varje år på morgonen kl 9.00 friluftsgudstjänst. En tradition sen många år tillbaka.

Vassviksberget

Inte långt från Kungabordet finns ännu en plats med storslagen utsikt över Sommen, Vassviksberget. Från parkeringsplatsen är det en bit att vandra och kanske lite besvärlig bitvis men väl värt ett besök. Så vackert när man kommer fram på bergstoppet och ser ut över Ribbingshov och Norra Vi kyrka.

Det finns en gammal historia om denna plats.

När lilla Anna Marta von Schaar från Ribbingshov en vacker sommardag var ute med sin barnsköterska på promenad till Vassviken hände något märkligt.

Anna som var tre år gammal upptäckte några vackra blommor som växte på ängen på andra sidan vägen. Barnsköterskan lämnade då Anna vid stranden och gick för att hämta rosorna. Hon skyndade sig sen de få stegen tillbaka till flickan men för sent, Anna var borta. Hon letade själv till en början men gick sen till Ribbingshov och berättade om olyckan. Trots idogt sökande av många av ortens befolkning återfanns inte den lilla flickan. Omkring ett år senare när en stalldräng gick förbi Vassviken såg han barnet sitta ensam på en brant håll på berget. Med stor möda klätt-

rade han upp på berget och hämtade flickan och bar henne hem till Ribbingshof. Hon såg ut precis som den dag hon försvann, samma kläder och inte äldre och det enda hon sa var "gubben, gubben".

Anna växte upp och blev gift med Johan Johansson Prinzensköld och 1687 fick hon sitt första barn hemma hos föräldrarna och låg då i ett rum med utsikt mot Vassviksberget. Hon utropade då till allas förvåning: "Se nu kommer gubben för att ånyo borttaga mig" men den här dagen fick hon vara kvar. Anna levde sedermera till 1730 och lämnade flera barn efter sig.

Pestkyrkogården vid Högmålen utgör en påminnelse om hur pest och farsoter drabbade urskillningslöst i gångna tider. Foto: Lasse Karlsson

Pestkyrkogården

I Norra Vi kan vi besöka Pestkyrkogården vid Högmåla gård. 1710-1711 drog pesten genom Sverige och många människor förlorade livet. I Norra Vi drabbades bland andra en familj på gården Högmålen.

Måns Persson och Gunnel Larsdotter hade gift sig 1690 och hade fått 9 barn. Fyra barn hade dött innan pesten kom till socknen. På hösten 1711 dog så fadern Måns och barnen Henning, Kerstin och Annika. Modern Gunnel begravde maken och sina tre barn och reste en gråsten på platsen. 1870 planterades en lönn på graven och ett staket inramar nu platsen.

Smedstorp

Vill man känna av den gamla tidens vingslag ska man absolut bege sig till Smedstorp i Norra Vi. När man kommer på den slingrande vägen i det vackra kulturlandskapet med de vackra gärdesgårdarna och de gamla grå husen så förflyttas man snabbt till 1700- 1800 talet i tanke och sinne. Den gamla gården med byggnader från 1600-1700-talet finns fortfarande kvar. Mitt på gårdsplanen reser sig det gamla vådrädet en magnifik kastanj. Smedstorp är sedan 1964 förklarad som byggnadsminne och sen 2001 som kulturresevat och ägs av Östergötlands Länsmuseum. Gården har ägts och brukats under sex generationer och fortfarande är den ena delen av parstugan bebodd.

Fortsätter man en bit bortåt vägen kommer man till den lilla stugan Hagalund. Alla som bott där är mina anor. Både min mamma och mormor är födda där. Stugan är öppen så man kan stiga in och läsa berättelsen om skomakar- och skräddarfamiljerna som levde där från 1839 – 1930 talet. Då läns museet renoverade stugan

Den gamla stugan Hagalund som ingår i Smedstorps kulturresevat.

Foto: Lasse Karlsson.

hittade man i trossbotten en liten barnväst som tillhört min mormors bror Ernst. Den var i dåligt skick så man lät sy upp en ny efter det gamla mönstret som nu finns där. Mitt emot fanns en liten, liten stuga som hade det något ovanliga namnet ”Nattmössa”.

Barnastenen

En bra bit in i skogen från stora vägen till Svinhult kan man besöka Barnastenen. Platsen där de små flickorna Augusta och Jenny återfanns vid liv efter 21 dagar i snö och kyla. Man brukar beskriva det som ”Undret vid barnastenen” och ett under var det nog. När barnen var på väg från grannbyn hem till Svinhult utbröt en kraftig snöstorm och flickorna gick vilse i den stora skogen. Vid en stor gran bakom en stor sten sökte de skydd och blev sen kvar där. Under natten gick temperaturen ner till minus 8 grader. Många bybor deltog i

sökandet när barnen inte kom hem men avbröt när man inte hittade ett enda spår efter flickorna. Ingen trodde att barnen skulle överleva ens ett par dagar men tack vare en påse mjöl som de fått i grannbyn och som de åt av överlevde båda. En kort beskrivning om en lång historia som jag skrivit om i medlemsbladet hösten 2016.

Flickorna Augusta och Jenny som klarade 21 dagar i snö och kyla.

Måste berätta om min stora förvåning då jag lyssnade på ”Sommar i P1” år 2013. Det var Martin Schibbye och Johan Persson som berättade om då de var tillfångatagna i Etiopien under 538 dagar.

Martin berättade hur de var frångagna allt och förhördes om allt. Då bestämde han sig för att tänka tillbaka på minnen och upplevelser från sin barndom det som ingen kunde förhöra om eller ta ifrån honom. Martin bodde då i Kisa i Östergötland. Han mindes då 25 år bakåt i tiden när hans pappa tog honom och hans syster Greta med i bilen och visade och berättade om historiska platser i omgivningen. ”Jag minns när vi åkte den slingrande grusvägen mot Österbymo och sen mot Svinhult och pappa pekade och berättade. Så kom vi fram till Barnastenen i Svinhult en plats vi besökte många gånger. Där berättade pappa historien om Jenny och Augusta och hur de hade överlevt i snö och kyla i 21 dagar. Det tänkte jag på då jag låg ensam och övergiven på cellgolvet i fängelset i Etiopien” berättade Martin. Det var en häftig känsla att höra hur Barnastenen i Svinhult kunde ge en fänge i Etiopien lite livsmod!

Hultgrensmuseet i Österbymo

Under mer än 50 år, från slutet av 1800-talet och framåt, dokumenterade Ydrefotografen August Christian

Släktforskarföreningens medlemmar under en utflykt till Smedstorp. Fikastund framför det gamla bostadshuset. Foto: Lasse Karlsson.

Ett par av August Christian Hultgrens bilder på museet. Till vänster Henning Hultgren som rattar sin T-Ford av 1926 års modell. Till höger Karolina Eriksdotter vid spinnrocken. Motiv från backstugan Sjöhult i Svinhults socken.

Hultgren sin hembygd. Christian föddes i Svinhult 1869 och som 19-åring emigrerade han till Amerika. Där lärde han till fotograf hos sin bror som hade fotoateljé i Chicago. Efter några år återvände han till Svinhult. 1906 blev han anställd som föremålsfotograf vid Nordiska Museet men återvände till sin hembygd efter sex år. Han vandrade runt med sin stora tunga kamera och dokumenterade Ydrebygden.

Med kamerans hjälp fångade han den gamla tiden i form av människor i arbete, byggnader, natur och föremål. Varje vardagshändelse var för Christian kulturhistoria som var värt att bevara.

Hultgrens museet ligger i bibliotekets lokaler i Österbymo och är värt ett besök. Där finns en stor sam-

ling av hans bilder uppsatta men också tusentals oidentifierade i dator och pärmar.

När du ändå är i Österbymo ta en kopp kaffe på Ydregården bland de gamla fina husen. Kanske hör du också lite dansmusik från Jumpalunds dansbana där mitt i allt. Ja det är ju bara en kopia av danspalatset Jumpalund som fanns i Norra Vi under början av 1900-talet men så mycket dansmusik som spelats där måste det även höras något i dessa väggar!

Hedners park

I Asby kan man besöka Hedners Park. Mitt emot kyrkan kan man vandra runt i denna vackra naturpark.

Parken har fått sitt namn efter prästen Anders Hedner som påbörjade sin tid som präst i Asby 1844.

Hans prov-predikan lär ha varit så otroligt bra att man ute på kyrkbacken kunde höra folket säga

”den där sa vi ha o ingen an” och han valdes med stor majoritet. Anders Hedner lade ner stort arbete på trädgården och miljön runt prästgården. Han anlade även en park som idag bevaras som en del av Asby kyrkbys unika miljö. Här anordnas olika aktiviteter under sommaren och man kan ta med fikakorgen och slå sig ner på någon av rastplatserna.

I den gamla skolan finns ett Skolmuseum och Andrew Petterssons museet. Tyvärr är det svårt att i skrivande stund veta om dessa kan vara öppna i sommar på grund av Coronasmittan.

Det här var bara några av de platser i Ydre som är sevärd. Hela bygden har vackra slingrande vägar och en fantastisk natur med många naturreservat. Varje år utkommer en turistbroschyr med tips på olika utflyktsmål och med en bra karta över bygden. Skaffa en sådan och ni har mycket att uppleva.

Gerd Brisfjord Karlsson

Källor:

Norra Vi Hembygdsförening: Vassviksberget och Pestkyrkogården
Hedners parks hemsida: Hedners park

”Bygatan” Östergötlands Länsmuseum: Hultgrensmuseet
Östergötlands länsmuseum: Smedstorp

Ydre kommuns hemsida: Barnastenen

Hedners park i Asby är en vacker naturpark som erbjuder många upplevelser både för barn och vuxna. Foto: Lasse Karlsson

Användbara kartor i torp - o gårdssökning

Denna sommar med reserestriktioner och allmänna råd om att hålla avstånd och inte träffa nya människor ger ypperliga chanser för alla släktforskare till att leta upp gårdar, torp och backstugor där förfäderna levat och verkat. Om inte stugan finns bevarad kan det ändå ge en upplevelse att besöka platsen och kanske hitta några grundstenar, en jordkällare, en kvarglömd spade eller några gamla torpväxter.

Som hjälp både för att hitta till platserna och för att få information om torpen och stugorna finns flera digitala platser. Här följer några exempel på web-platser och appar som man kan ha nytta av. Det finns även andra, så leta gärna runt på internet. Lokala hembygdsföreningar och släktforskarföreningar kan också ha mycket användbart material på sina hemsidor. Var inte heller rädd för att slå en signal eller skriva ett mail till lokalhistorikerna. Dessa är ofta mycket intresserade av att dela med sig av sina kunskaper.

En bra och enkel grundkarta på internet när man sitter vid datorn är Eniros karta. En stor fördel är att alla platser som finns utsatta på kartan är sökbara, även backstugor och torpruiner. Där finns aktuella flygbilder men också de som är drygt 50 år gamla (fotograferade 1955-67). De senare hittar du under rubriken "Sjökort mm".

Riksantikvarieämbetets "Fornsök" är nog den karta som på en plats innehåller mest information. Grundkartan är mycket detaljerad och de flesta

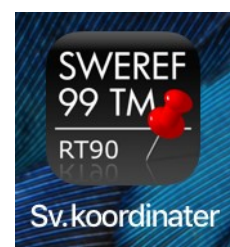
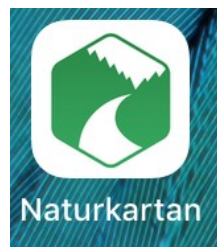
hittade stug- och torpruiner finns med. För samtliga ruiner som ämbetet närmare utforskat, kan man få upp detaljerad information. Dessutom finns information om fossila åkrar, kvarnlämningar, gamla vägar, vargropar och mycket annat av historiskt värde och som kan ge nyttig information till torp- och gårdsforskningen. I beskrivningarna av samtliga objekt finns också exakta koordinater med, vilket gör det lättare att hitta till exempel en husgrund som kanske idag ligger mitt ute i skogen. När man tittar på kartan anges också muspekarens läge med koordinater nere i högra hörnet. För att hitta kartan Googlar man bara på "Fornsök".

Lantmäteriet har mycket användbart kartmaterial, både lite nyare och historiskt. För att hitta de nyare kartorna, gå till "kartor och geografisk information" på deras hemsida. Klicka sedan på "kartor" och därefter på "kartsök och ortnamn". Där finns både den vanliga topografiska kartan och olika ortofoton (skalriktiga flygbilder). De senare, nytagna, från 1975 och från 1960. De äldre ortofotona kan vara till stor hjälp när man söker gamla torp eller ruiner eftersom mycket kan ha förändrats i naturen på 60 år.

För att komma till de gamla kartorna klicka på "historiska kartor" under "kartor och geografisk information". Man hittar de historiska kartorna antingen genom att zooma in på en kartbild eller genom att söka på gårdsnamn under "avancerad sökning". Kartorna som finns här kan vara

uppemot 350 år gamla. Det är skifteskartor, kartor över gränsbestämningar, kartor över avstyckningar och andra förrättningar samt gamla ekonomiska kartor. Om man letar på annan geografi än Småland finns ofta Häradsekonomiska kartan, en detaljerad och mycket användbar karta cirka 150 år gammal, där även torp och backstugor finns utsatta.

När det sedan är dags att ge sig ut på vägarna och i naturen kan man ha hjälp av bra appar i mobilen för att lättare hitta, utöver de vanliga papperskartor och utprintade kartbilder som kanske finns med i ryggsäcken. Den kart-app som jag tycker fungerar bäst är "Naturkartan". Den har en bra detaljerad topografisk karta (välj "terräng") och tydliga flygfoton. Du ser också via GPS exakt var på kartan eller flygbilden du befinner dig. Om man har koordinater för t ex en torpruin kan det också vara bra med en app som visar exakta koordinater där man befinner sig, för att även i tät skog och liknande kunna leta sig fram. En bra och enkel sådan är "Svenska koordinater". Både den och "Naturkartan" ser ni här nedan.

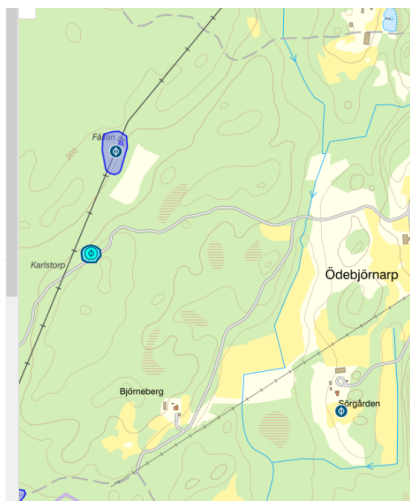
L2008:2776 Lägenhetsbebyggelse
Möjlig fornlämning
RAÄ-nummer: Trehörna 173
Publicerad av Riksantikvarieämbetet: 2018-08-27

Län	Kommun
Östergötland	Ödeshög
Landskap	Socken
Östergötland	Trehörna

Beskrivning

Lämningstyp [Definition och kommentar](#)
Lägenhetsbebyggelse
Typ: torp

Beskrivning av lämning
Torpplämning, ca 40x30 m st, bestående av minst 1 husgrund samt mindre torparåkrar. Husgrunden är 9x6 m st med spismursröse. På platsen har torpet Karlstorp legat. Påträffad vid arkeologisk utredning år 2000. (RaÄ dnr: 321-2972-2009)

En bild från "Fornsök" som visar en del av den information man läsa om backstugan Karlstorp i södra Trehörna socken, inklusive exakta koordinater. Stugan revs i början av 1900-talet.

Men för säkerhets skull, ha alltid med någon karta i pappersformat, om du inte har väldigt bra minne. Man kan aldrig veta hur mobiltäckningen är i det område där du ska leta.

Lycka till! Med ordentliga kläder och skor, samt en kaffekorg, kan inte sökturen bli annat än minnesvärda.

Lasse Karlsson

Skolor i Tranås före 1919

På den plats där Tranås centrum nu ligger växte det under 1860-70-talet upp ett litet samhälle som kallades Löfstad. Det berodde på att Säby socken 1849 fick rättigheter att anordna torgdagar vid Löfstad och 1860 flyttades även Säby marknad dit, denna marknads hölls förr vid Sätthälla. I början av 1870-talet tyckte Löfstadsborna, som nu var ca 200, att det var dags för en egen skola, och 1872 anställdes en lärare A. Sandberg. Det var inte helt fritt att gå i skolan utan då togs det ut en årsavgift på 2 riksdaler för varje elev i första klass, 1 riksdaler i andra, och 50 öre i tredje klass. Enligt skolstadgan skulle man vid denna tid gå 6 år i skolan men det verkar som att man bara gick tre år. Barn som inte bodde i Löfstad kunde i mån av plats få gå i skolan mot en något högre avgift. Ingen skollokal fanns utan skola hölls i Missionshuset.

1874 fick Tranås järnväg, och namnet blev nu Tranås, 1882 fick Tranås köpings-rättigheter och antalet innevägnare ökade nu kraftigt. Missionshuset var för litet och behovet av skollokaler var stort. Köpingens ekonomi medgav dock inget större bygge men frågan fick en lösning genom en donation från Åbergs på Tranås Säteri som skänkte tomtmark + 2000 kr att användas till att bygga skola. Villkoret var att skolan skulle kallas Eriksberg till minne av donatorernas son Erik som drunknat i Svartån. 1884 stod skolan klar, och den finns kvar än idag. 10 år senare var det lokalbrist igen, befolkningen ökade kraftigt i köpingen och man var tvungen att ha varannandags-skola för de yngre barnen. Tomten bredvid köptes in och ännu en skola byggdes, 1903 invigdes

Eriksbergsskolan till vänster och till höger Centralskolan som stod klar 1903.

den byggnad som senare kom att kallas Centralskolan.

1894 fick köpingen tillstånd att bilda ett eget skoldistrikt vilket medförde att man kunde sköta sig själva, och fick till följd att de barn som inte bodde i själva köpingen, inte fick gå i köpingens skolor. I och med den kraftiga utvecklingen av industrier och befolkning så uppstod det församhällen, både i Ängaryd, Åsvallehult och på den del av Tranås Kvarn som inte hörde till köpingen. Tranås Kvarn blev till och med ett eget municipalsamhälle den 17 juni 1903. Samtliga dessa små samhällen hörde till Säby kommun som hade att ordna skolfrå-

Skobo skolhus.

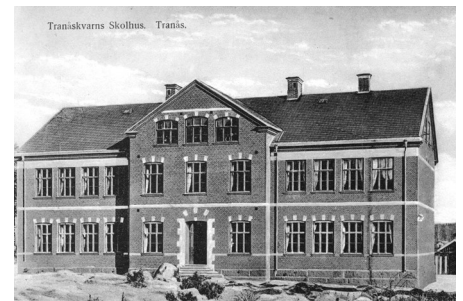
gan. De skolor som låg närmast blev hårt utnyttjade, det var Skobo, Älmås, Hårkrankeryd och Eketopp/Hyltan. Barn som bodde i t.ex dagens Diplomaten fick gå i antingen Skobo eller Älmås. Året innan Hubbarps skola var klar så hade Skobos skola två lärare och över 100 elever, övriga skolor hade liknande problem.

1904 stod Hubbarps skola (Södra skolan) klar, den byggdes av Säby kommun precis utanför gränsen till Tranås köping, på Hubbarps marker, därav namnet. Skolan hade 4 skolsalar och 4 lärarbostäder, men redan

Hubbarps skola som senare kallades Södra skolan.

fyra år senare 1908 var även denna skola överbefolkad och man var tvungen att undervisa årsklasserna i omgångar för att de fyra salarna skulle räcka till. Lokaler hyrdes på andra ställen, men befolkningen växte stadigt och situationen blev mer och mer ohållbar. Statens folkskoleinspektör krävde att Säby kommun skulle lösa frågan så att eleverna kunde undervisas på heltid, detta understöddes också av arbetarrörelsen som krävde att kommunen skulle ordna frågan. Utredningar tillsattes och under tiden växte befolkningen mer och mer. Efter stormiga debatter i Säby kommunalstämma, som på denna tid hade sina sammanträden i

Tranåskvarns skolhus som senare fick namnet Norra skolan.

Hubbarps skola, så löstes frågan till slut och 1911 byggdes en skola på Tranås Kvarns municipalsamhälles marker, senare Norra skolan. Denna skola hade 8 lektionssalar och löste problemet med utrymme för Säby kommun. När Tranås stad bildades 1919, och Hubbarps och Tranås Kvarns skola tillfördes Tranås stad, så blev situationen bättre. Skolorna döptes nu om till Norra och Södra skolan. Eleverna kunde placeras ut bland skolorna och lokalerna utnyttjas bättre. Församhällenas skolor hade när de övertogs av Tranås stad 8 folkskollärare och 5 småskollärarinnor.

Anders Johansson

Backstugans väggar berättar

Som släktforskare stöter jag, liksom andra forskare, hela tiden på nya platser där mina förfäder bott. Nya och okända namn på gårdar, torp och backstugor. Man funderar direkt över var huset ligger eller låg, hur ser det ut där och vilka minnen och känslor som platsen kan förmedla. Ett ställe som under många år gäckt min fantasi är stugan Enekullen under Råssås i Adelövs socken. Där bodde min morfar och mormor med sina första barn under ett par år på 20-talet. Kanske beroende på att de bara bott där en kort tid, så har jag väntat med att närmare utforska platsen. Men en tidig vårdag förra året kollade jag upp läget närmare på en karta, anade att huset kunde finnas kvar och gav mig ut i skogen inte långt från marknadsplatsen i Adelöv. Jag behövde inte söka länge innan jag kunde skönja taknockarna på ett par hus. Först mötte mig det gamla uthuset, kanske med plats för en gris och några höns och sedan den lilla stugan bakom den vildvuxna trädgården. Att ingen bott där på många år behövde man inte tveka om, men ändå var husen förvånansvärt välbehållna. Bakom stugan förde det gamla dasset och mindre uthuset dock en tynande tillvaro. Stående uppe mellan husen kände jag en så stark och mäktig känsla som jag aldrig upplevt på någon plats tidigare.

Det var som att både de gamla husen och de människor som bott i stugan gav värme och känsla åt gläntan i skogen. Det kändes lugnt och rofyllt. Ett lugn som jag upplevt varje gång jag efter det besökt platsen. Jag kan fortfarande inte förstå varför jag fått den starka känslan där, men den har fört med sig att jag velat veta mer om alla personer som bott där. Och här är berättelsen om Enekullen och de människoöden som väggarna skulle kunna berätta om.

Backstugan Enekullen som först bara kallades Kullen finns omnämnd från 1839 och byggdes sannolikt vid den tiden. Namnet är helt logiskt eftersom stugan ligger just på en kulle. De första boende i Kullen var mjölnaränskan Greta Månsdotter som flyttade in med sina fyra yngsta söner 1839. Arvid, den minsta, var bara fem år gammal. Gretas man Johannes Bengtsson hade dött i lungdot fem år tidigare och familjen fick bo tillfälligt i ett par tomma soldattorp i socknen efter att de varit tvungna att lämna mjölnarbostaden vid Mjölarpes kvarn. Åren gick i stugan och sönerna Johannes och Bengt flyttade hemifrån medan sonen Gustaf Ludvig drabbades av en böld i magen och avled 1847. Kvar hemma hos Greta bodde bara yngsta sonen Arvid kvar. Arvid hade drabbats av någon hörselskada

Från det gamla dasset har man fin utsikt från kullen ner i dalen där torpet Djupedal ligger.

och prästen skrev i flera husförhörlängder om honom ”svårt att höra, enfaldig till förståndet”. Det senare omdömet drabbades han säkert av på grund av sin hörsel. Trots sitt handikapp åkte Arvid till Stockholm och arbetade under åren 1863-65 som dräng på stora gårdar i Knivsta, Järfälla och Ekerö, och fick i böckerna omdömen som ärlig och väl känd. Ett drygt halvår efter Arvids hemkomst, i början av juli månad 1866, dog Greta i vattensot och sonen tvingades flytta från stugan i november och fick arbete som dräng på Adelövs gård. Ett par år senare gifte sig Arvid med änkan Hedda Andersdotter i stugan Sandkullen under Stenkilstorp och flyttade dit. Hedda hade två barn sedan tidigare och de fick ytterligare tre tillsammans. 1869 fick Arvid arbete som rallare och jobbade först vid Ek-sjö-Oskarshamnsbanan och några år senare vid Östra stambanan.

En dryg vecka efter att Arvid lämnat stugan Kullen flyttade det drygt sextioåriga paret Anders Persson och Sara Svendsdotter dit tillsammans med dottern Ida. Familjen kom från torpet Djupedal under Adelövs gård. 1870 flyttade Ida nedför kullen för att jobba som piga i torpet Djupedal som ligger bara drygt 100 meter bort. Vistelsen där blev inte så långvarig utan den tredje november året därpå lämnade Ida Sverige med ångfartyget Albion från Göteborgs hamn.

Stugan Enekullen i Adelöv socken. Många år har passerat sedan någon bodde där och plymspannean med lupinerna framför sig, tränger allt närmare väggarna.

Målet för resan var Chicago och hon hade sällskap med Johanna, Anders och Adolf (enligt passagerarlängden) också från Adelövs socken. Kanske var de fyra fästefolk. I slutet av 1870-talet bytte stugan namn till Enekullen

Under det minimala uthuset är jordkällaren placerad. Idag omöjligt att komma in i efter grävlingarnas idoga arbete.

och Anders Persson och Sara Svensdotter bodde kvar till sin död 1892 och 1891.

I det närliggande torpet Djupedal där Ida arbetat bodde Johannes Petersson och Hedda Andersdotter med sina barn. 1889 dog Johannes i kräfta och tre år senare tog sonen Gustaf, som precis gift sig, över torpet. Hedda fick flytta upp till Enekullen som då stod tomt, med de övriga barnen. De två sönerna flyttade strax hemifrån medan döttrarna Sofia och Johanna som båda var sömmerskor bodde den mesta tiden hos modern i Enekullen under de följande årtiondena. Johanna jobbade under några år i början av 1900-talet i Stockholm. Eftersom det då fanns lite plats i stugan var Hedda snäll och lät ladugårdspigan Amanda Ros på Näs säteri, som just fått en oäkta son, bo hos dom ett par år. I mars månad 1911 dog Hedda. Dottern Sofia gifte sig samma år och flyttade till Sollentuna medan Johanna bodde kvar ensam i Enekullen. 1915 flyttade snickaren

och änklungen Karl Fredrik Johansson till henne med tre söner och en dotter. De två äldsta barnen flyttade strax hemifrån, men Johanna och Karl Fredrik med två barn bodde kvar till december 1923, då de gemensamt flyttade till Säby församling. De gifte sig aldrig men man kan anta att de levde tillsammans som ett par.

Därefter stod stugan tom under ett par år. I november 1925 blev David och Ester Ottosson, min morfar och mormor, utan bostad. Grindstugan som de hyrde såldes till en annan ägare som själv ville bo där. David och Ester fick då flytta in i Enekullen tillsammans med barnen Ivar, Britta och Alvar. I stugan föddes i april 1926 dottern Svea och ett år senare flyttade familjen vidare till Löfkullen under Nostorp.

Nu behövde inte Enekullen stå tomt länge utan nästan direkt flyttade Janne Bäckman, som var född i Svarttorp in med sin hustru Maria Sjögren. Paret kom från granntorpet Djupedal där familjen varit torpare sedan 1901 och deras barn växt upp. Återigen upprepade sig historien i och med att ett par som varit torpare i Djupedal flyttade de drygt 100 meterna upp för backen till stugan Enekullen. Djupedal togs över först av

De vackra toppklockorna har utan problem klarat konkurrensen med det högvuxna gräset.

Bland olika gamla torpväxter finns också den här vita dubbla narcissen.

Jannes föräldrar och sedan av hans bror Gustav. Troligen ungefär samtidigt som Janne Bäckman flyttade till Enekullen fick han uppdraget som ringkarl i Adelövs kyrka, dvs han hade ansvaret för all klockringning. Det var en uppgift som Janne skötte så bra att han belönades med Kungliga Patriotiska Sällskapets medalj på 40-talet. I slutet av samma årtionde flyttade paret till stugan Torget i Adelöv, där de avled 1952 och -53.

Från 1950 bodde ingen längre fast i Enekullen utan stugan har i varje fall periodvis fungerat som sommarstuga. Att döma av den igenvuxna trädgården är det nu säkert minst tio år sedan någon brydde sig om Enekullen. Men vid besök under våren och sommaren möts man fortfarande av alla gamla torpväxter. Till att börja med olika narcisser och senare körsbärsblom, syren, brandlilja, lupin, akleja, plymspirea med flera. Många kanske har planterats på senare tid av sommarstugegästerna men körsbärsträden och syrenerna blommade säkert redan när min morfar och mormor bodde där.

Lasse Karlsson (text och bild)

Källor:
Husförhörslängder, församlingsböcker och övriga kyrkböcker.
Göteborgs Poliskammare

Adressändring

Om du flyttar och ändrar adress är det viktigt att meddela Släktforskarföreningen! Eftersom vi inte registrerar födelseuppgifter eller personnummer för våra medlemmar, så får vi ingen automatisk uppdatering. Därför, slå en signal, skriv ett mail eller skicka ett brev till oss!

Galeasen Thyras förlisning

Jag har i flera år letat efter en släkting som försvunnit i källorna, en gammal hembygdsbok säger att han dog under en resa över Atlanten och jag har letat överallt utan att hitta minsta spår, han finns inte heller med i Sveriges dödbok. När Kungliga Biblioteks tidningsarkiv, på grund av Corona, nu blev fullt tillgängligt så försökte jag där och det blev en riktig bingo.

Erik Bertil Alf, som är min mormors farbror, föddes 1896-03-06 i Bäcks församling i Västergötland. Bäck ligger vid Töreboda. Fader var August Alf som var indelt soldat, i åtminstone 5:e generationen. Bertil Alf flyttar 1922 till Stockholm och står då noterad som sångstuderande. Jag visste redan innan att han höll på med musik eftersom vi i familjen har noter till musikstycken som är skrivna av Erik Bertil Alf. Han flyttar runt på lite olika platser och får även en dotter 1923-05-24 som är född i Maria Magdalena församling. Han verkar inte bo ihop med modern men hon kallas senare trolövd. Den sista notering som finns om honom är en notering i en inflyttningsbok för Högalids församling (en församling på söder i Stockholm) där han flyttar in i november 1926, och där det också finns en notering "Överförd till bok. öv. Obef 1929". dvs Obefintlighetsboken.

En sökning i tidningsarkivet gav flera träffar. Första träffen är från Dagens Nyheter 15 september 1926. Här

finns en artikel som handlar om att 37 spritdunkar hittats i en gödselhög vid Stufsta. En av de misstänkta uppger att han köpt spriten av en "musiker, Erik Bertil Alf, vilken då han icke kunnat få anställning som musiker tagit plats på varvet". Alla inblandade nekar förstås.

I DN från 11 januari 1927 hittar jag sen lösningen. Där finns en notis om att Bertil Alf omkommit på Östersjön, här får jag också en bild på honom och när jag nu hittar namnet på fartyget så hittar jag ännu mer om förlisningen. Skeppet Thyra försvann natten mellan den 28 och 29 december 1926, troligen strax norr om Öland, under natten var det hård snöstorm med nordostliga vindar på upp mot 30 sekundmeter, och Thyra sjönk förmodligen med man och allt. Efter några dagar hittar man en tom livbåt, men det är osäkert om den kommer från Thyra. Fartyget var på väg från Kalmar till Stockholm med en last av tegel. En artikel om detta finns i DN från 7 januari och här finns även en

*Känd kyrkomusiker
omkommen.*

Bertil Alf.

Såsom tidigare meddelats, omkom vid galeasen Thyras förlisning en man vid namn E. B. Alf, vilken uppgavs vara sjöman. Den omkomne har emellertid nu befunnits vara en ung kyrkomusiker, Bertil Alf, vilken var personligen bekant med Thyras befälhavare och medföljde som gäst ombord under den ödesdigra resan.

Bertil Alf var bördig från Västergötland. Han hade avlagt organist- och klockareexamen, bedrivit pianostudier vid Richard Anderssons musikskola och sångstudier för Ture Rangström. Efter avslutade studier ägnade han sig åt konsertverksamhet och gav under de senare åren uppskattade kyrkokonserter i landsorten.

Den omkomne efterlämnar som närmast sörjande föräldrar och trolövd.

Notisen om Bertil Alf i Dagens Nyheter 11 januari 1927.

Fyra man omkomna vid Öland.

Det förolyckade fartyget.

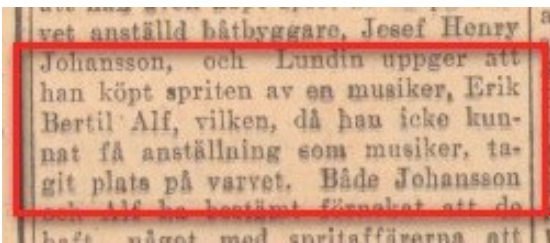
Från Dagens Nyheter 7 januari 1927.

bild på galeasen Thyra. Uppgiften jag hade om en resa över Atlanten var alltså fel, men det kan ju vara så att han pratat om att emigrera och att detta sedan förvanskats. När han omkom var skeppets rutt Kalmar-Stockholm så det bör inte ha varit starten på någon emigration, det låter ju mer som att han jobbade som sjöman, men det står också i artikeln att Bertil var personlig vän med kaptenen och var med som gäst på färden. Detta går bara att spekulera i.

Jag kunde i alla fall konstatera vad som hänt och fick en dödsdag. Bertil Alf blev bara 30 år och han dotter Ulla Kajsa Margareta Pettersson dog 10 år gammal 1933 på Stockholms epidemisjukhus av difteri.

Källa: <https://tidningar.kb.se>

Anders Johansson

Artikeln i Dagens Nyheter 15 september 1926 om det stora spritbeslaget, där Bertil Alf var inblandad.

Stort beslag på Nya varvet vid Gröndal.

Tre langare gripas och erkänna.

Kriminalpolisen har till tullfiskalen överlämnat en omfattande promemoria rörande olika spritaffärer, som polisen kommit på spåren. Huvudpersonerna äro chauffören Folke Serelius, Jansson-Serelius, hans broder, chauffören Erik Valfrid Jansson, samt rörlärdaren Knut Ossian Lundin. De ha erkänt att de sedan månader tillbaka köpt sprit på Nya varvet i Gröndal, tillhoppa omkring 15 stycken 10-litersdamejanner. En dag hade Lundin upptäckt att spritförrådet på varvet fanns i en grop där. Därefter beslöt Lundin och bröderna Jansson att stjäla denna sprit och begåvo sig en natt med Jansson-Serelius' lastbil till platsen. De beredde sig tillräde till ett närbeläget varv genom ett hål i ett plank och kommo sedan på samma sätt från detta varv in på Nya varvet, utanför vilket bilen höll. Två av dem langade spriten över planket, där den tredje tog emot och lastade den på bilen. På detta sätt kommo de över 37 damejanner, vilka de förde till en gödselhög på en plats mellan Örby och Stufsta.

Såväl av den sprit som de köpt som av den sprit som de tagit ha de i större eller mindre poster allt till olika personer. Enligt deras uppgift har därvid en handlande Josef Harry Amadeo Notino tjänstgjort som mellanhand, något som denne emellertid bestämt förnekar. Som säljare av spriten har, enligt deras uppgift, på Nya varvet uppträtt en f. d. målare, Anders Vilhelm Nilsson, förut straffad för olaga sprithantering. Nilsson har icke kunnat anträffas. Emellertid uppger Erik Valfrid Jansson att han även köpt sprit av en på varvet anställd båtbyggare, Josef Henry Johansson, och Lundin uppger att han köpt spriten av en musiker, Erik Bertil Alf, vilken, då han icke kunnat få anställning som musiker, tagit plats på varvet. Både Johansson och Alf ha bestämt förnekat att de haft något med spritaffärerna att

Fyra man omkomna vid Öland.

Stockholmsgaleasen Thyra spårlöst försvunnen.

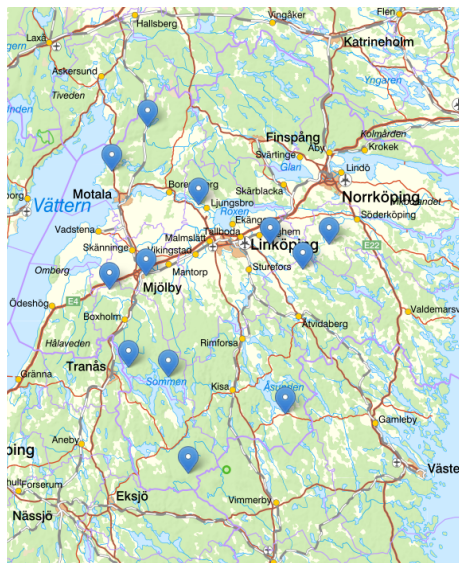
HÅRD SNÖSTORM.

Kapten Ragnar Andersson.

Av alla tecken att öfva, har en tragisk sjöolycka, varvid troligen fyra personer fått sätta livet till, sågen av dagarna efter jag inträffat på ostkusten mellan Kalmar och Stockholm, sannolikt i nära, Kalmarstad eller strax norr om Öland. Det fartyg som drabbats av olyckan är motorgaleasen Thyra från Stockholm, vilken var på

Från Dagens Nyheter 7 januari 1927.

Ny tjänst på nätet om dialekter och sägner

Dialektkartan har nyligen lanserats av Institutet för språk och folkminnen. Där kan man lyssna på olika berättelser med kulturhistoriskt värde, intalade på dialekt. Passa på att lyssna på hur dina förfäder pratade! Inspelningarna är framförallt gjorda mellan åren 1935-1970. Vid en sökning på "Östergötland" får man träffarna som syns på kartan härintill. Googla på "Dialektkartan". Vid sökning på "Småland" får man inte riktigt lika många träffar, men från våra trakter finns ändå intervjuer från Linderås och Vireda socken.

På samma sida finns också Sägnekartan, en avdelning med gamla sägner från ett stort antal socknar. Här följer ett exempel från våra trakter. Berättaren är en Gustaf Gustafsson från Trehörna.

"Min svärfar brukte åka med slakt till Tranås, när det var torgdag. En gång, när han åkte vid tvåtiden på natten - han hade en nämndeman med sej - och de kommit mitt för Banaberget, står det en naketer kvinna mitt på vägen. Bröst hade hon så långa, s'att. "Vad är du för en kitta?" sa svärfar. "Hade jag tid, skulle jag sitta dej", sa käringa och slängde bröstet i kors över axlarna. Sen sprang hon ut och körde huvet i dammen som var intill, så dyn rök, och sen slog åskan ner etter'a."

Du hittar de här sidorna genom att googla på "dialektkartan".

Ålderdomshemmet

Så hette det förr, ålderdomshemmet, det som vi idag kallar äldreomsorgen. Även om båda delarna var och är för äldre människor som behöver hjälp och omvårdnad så är det två vitt skilda boendeformer.

Idag är boendet ofta ett rum med ett litet pentry där man kan, om man orkar, laga lite enklare mat och brygga en kopp kaffe. Ett fint badrum med många bekvämligheter och lätt tillgängligt. I rummet finns plats för egna möbler och andra personliga tillhörigheter som TV, radio och telefon o annat. Där finns personal dygnet runt och tillgång till sjukvård när så behövs.

Under början av 1900-talet och ett antal år framåt såg det annorlunda ut i vårt land. Till en början byggdes fattighus till de som inte kunde försörja sig själva. Det var inte bara gamla personer som bodde där utan även de som i kyrkböckerna så tragiskt kallade idioter, sinnesslöa eller enfaldiga och även barn kunde få växa upp i den miljön. På flera platser vägrade folk att flytta in, de gick hellre på socknen och tiggde, de hade det bättre så. På fattighuset var det smutsigt, trångt och kallt, det var dåligt med mat, då var det bättre att gå rotegång och ha sin frihet.

Tiderna förändrades och fattighuset blev ålderdomshem men till en början var det många som var negativa till denna form av äldreboende. Det förknippades med fattigdom och fattig-

hus eftersom det varit det fattiga folket som bott där under många år. När ”bättre” folk började flytta in blev det så småningom accepterat att bo där.

På Norra Vi ålderdomshem arbetade tant Annie som föreståndarinna under åren 1943 -1965. Till sin hjälp hade hon ett biträde, kvinnligt så klart. Ålderdomshemmet hade plats ca 10-11 gamla. Förresten var det inte bara gamla utan även yngre personer med någon form av handikapp som bodde där. Alla hade inte eget rum, ibland bodde två personer tillsammans.

Endast två personer utförde allt arbete som krävdes för att ta hand de boende. All mat lagades i köket, allt bröd bakades där, all tvätt tvättades, hela huset städades och hölls i ordning. Trädgårdslandet skulle skötas, där odlades potatis och grönsaker, så mycket potatis att det räckte större delen av året. Man såg till att bemärkelsedagar firades men tog också hand om människan i livets slutskede. Under den kyliga årstiden måste tant Annie stiga upp varje natt och lägga mer ved i pannan i källaren så att den inte slocknade och huset var utkyllt på morgonen.

Före ombyggnaden 1951 fanns ingen tvättstuga för stortvätt, utan tvätten fick dras på en tråkärna ner till en byggnad vid Sommens strand där en enkel tvättstuga fanns inhytt. Efter avslutad tvättning drogs den våta tvätten tillbaka till Ålderdomshemmet

Annie Lindgren som var föreståndare på Norra Vi ålderdomshem. Privat foto

(ca 300 meter) och hängdes på vinden två trappor upp. Trappor förresten, den sista delen var mest en stega.

De som bodde där trivdes, det var deras hem. De som kunde fick hjälpa till i köket eller i trädgården det var ingen som låstes in på något rum. Tant Annie var änka, ensamstående med en dotter och båda bodde tidvis i det rum som var avsett för personal. Jag minns hur tant Annie kom färdande på sin cykel när hon hade en ledig dag. Då kom hon hem och såg till sin lägenhet, vi bodde i samma hus, och satte potatis i sitt eget trädgårdsland.

På ålderdomshemmet bodde Emil. Han hade lite talsvårigheter och skakade på huvudet hela tiden men han var snäll och godmodig. Han hade ett varmt hjärta och tyckte om djur. Då han såg prästgårdens kor gå ute i kylan sa han ”dä ä ju synn om kora, de ä ju mänsker di mä”! Det var Emils lott att hjälpa till att bära den våta tvätten trapporna upp till vinden. Det gillade han inte, då tappade han humöret och protesterade.

Varje år när tant Annie hade några dagars semester ville Emil fira sin födelsedag hemma hos henne. Då kunde han bjuda några av de gamla som han gillade, de andra fick se sig blåsta på födelsedagsårta.

Gamlingarna på Sunds ålderdomshem samlade utanför hemmet i det vackra vädret på 1930-talet. Privat foto.

Tant Annie var snäll och Emil fick sin önskan uppfylld.

Där bodde också Lill-Einar. Han hade också talsvårigheter och var mycket låghalt så han hade svårt att gå.

Han åkte moped och kom ofta till oss och ville ha hjälp av pappa att fila sin såg. Lill-Einar var en klurig man. Vid ett tillfälle hade Konrad, som också bodde på hemmet, köpt en ny motor till sin moped.

Efter ett tag när Konrad skulle ut på en mopedtur gick inte mopeden att starta. Han som köpt en ny motor, vad kunde vara fel med den? Då framgick det att Lill-Einar hade blivit avundsjuk på Konrad och tagit hans nya motor och monterat på sin moped och Konrad hade fått hans gamla. En klurig liten gubbe var han Einar!

På hemmet fanns också Elin, hon som alltid vände ryggen till när vi

skolungar kom till ålderdomshemmet och lussade för de gamla på Lucia-morgon. Vi hann bara visa oss i dörröppningen så vände hon bestämt på sig och tittade in i väggen! Eller Snällman i sin stora svarta hatt som ofta gav sig ut på vägarna att cykla eller vandra och fick eftersökas och bli hemskickad.

1967 hade ett modernt och fint äldreboende byggts i Österbymo och det var dags att lägga ner Vidala som ålderdomshemmet hette. De gamla skulle nu flytta från Norra Vi, socknen där de bott i hela sitt liv. Det blev stora protester bland de boende, alla ville bo kvar.

Karl 91 år sa ” de säger att de vill göra allt för de gamla men det kan jag inte förstå. Finare ställe än det här finns inte. Jag kommer att sakna sjön som jag tittat på varje dag och kyrkan dit jag alltid gått om söndagarna Det

enda som kanske blir bättre är att vi får egna toaletter!”

82-åriga Richard sa ” Jag har haft det bra här. Flyttningen sker mot min vilja! Jag kommer att sakna utsikten över Sommen och jag kommer att sakna möjligheten att besöka min Augustas grav som jag smyckat med blommor varje lördag om sommaren. Men huvudsaken är väl att man inte behöver frysa och svälta”. Deras ord speglade både besvikelse och förnöjsamhet.

Därmed gick en epok i graven och den moderna äldreomsorgen tog vid. En äldreomsorg som är något helt annat än den som tant Annie och hennes biträde kunde erbjuda de gamla i Norra Vi.

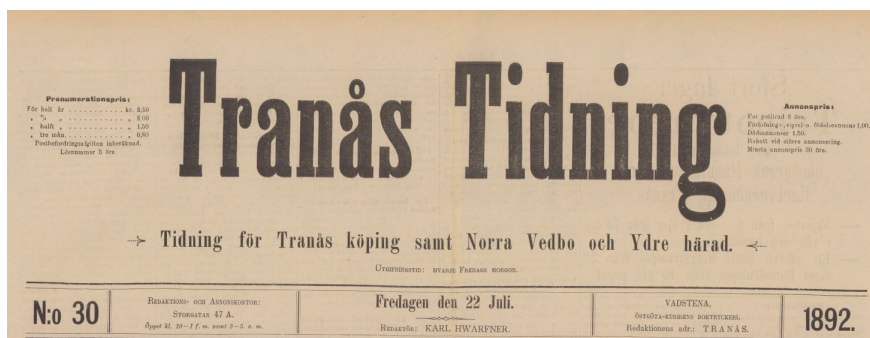
Gerd Brisjford Karlsson

Mycket att läsa i gamla dagstidningar

Kungliga biblioteket har en stor databas, Svenska dagstidningar, där många dagstidningar finns digitaliserade. Under ett par månader tidigare i år släppte man hela databasen fri på grund av Corona-pandemin. Se även artikeln av Anders Johansson på sidan 10. Det är främst de stora rikstidningarna som är fullständigt digitaliserade, men KB har fått ett extra anslag för att komplettera databasen med på sikt de flesta tidningarna.

Men redan nu och efter att den fria perioden upphört, finns det mycket intressant och användbart som var och en kan läsa via internet. Alla tidningar fram till och med 1905 som är digitaliserade är fria att läsa. Det finns alltså mycket läsvärt i tidningar, även lokala, utgivna under andra halvåret av 1800-talet. För att hitta databasen googlar man på ”Svenska dagstidningar”. Här följer som exempel en notis hämtad ur Tranås Tidning från 22 juli 1892 och som bland annat namnger två Tranås-bor.

”Klagande emigranter. Ö:n har mottaget en skrifvelse, undertecknad af ett antal svenskar, som i slutet af juni foro öfver Atlanten. De klaga öfver kaffet och téet, öfver potatisen och öfver förbudet för de gifta männen att under nätterna hjälpa hustrurna att tillse de små barnen, öfver de anbefalda morgonpromenaderna å däck

Notisen i texten är hämtad från Tranås Tidning den 22 juli 1892. Den som är skarpögd kan även se att prenumerationspriset då var 2:50 per år!

utan afseende å väderleken o. s. v. Det är samma mer eller mindre berättigade anmärkingar, som göras af alla, vid sjölifvet ovana personer, hvilka resa på de billiga tredjeklassbiljetterna.

De blefvo ej häller nöjda med belysningen. – Andra däck samt officers- och manskapshytterna upplysas af elektriskt ljus, under det att hos oss några lyktor spredo sitt dunkla sken. Emigranterna påstå vidare att vatt-net, som slog öfver däck, rann ned i deras hytter, så att de måste ligga med kläderna på sig för att bevara sig för förkylning.

Bland undertecknarne finnas följande östgötar: Johan Bengtsson, Norrköping; Oscar Segh, Vadstena; Fredrik Ohlsson, Linköping; Karl Nilsson,

Kisa; samt följande två från Tranås: Emil Wirsén och K. Hurtig.”

I samma tidning finns också en annan notis som rör emigranter. En amerikansk läkare påstår att skandinaver lider mer av hemlängtan som sedan ofta övergår till sinnessjukdom(!). Det finns alltså mycket allmänt intressant att läsa i gamla tidningar.

Från samma sida som Svenska dagstidningar finns, kan man länka sig vidare till en hemsida som drivs av Minnesota Historical Society. På den finns ett antal svenskspråkiga Svensk-Amerikanska tidningar digitaliserade från 1857 och framåt. Där kan man också söka på ett specifikt ord eller namn för att hitta rätt tidning.

Lasse Karlsson

Skomakarfamiljen i Sandholmen

Torpet Sandholmen i Järstad socken, inte långt från Mjölby, byggdes i mitten av 1800-talet på det som då var byns utmark. Dit kom 1880 skomakare Anders Ahlgren med sin då lilla familj.

Anders Magnus Ahlgren föddes 1850 som "oäkta" i Västerlösa församling. Som tolvåring blev han lärogosse hos skomakare August Andersson i hemsocknen. Anders var ambitiös och gick i lära hos flera skomakare både hemikring och i grannsocknarna. Hustrun Karolina Eriksdotter föddes 1855 i Ullevi Mellängård Järstad socken. Som gifta flyttade de år 1879 med två små barn till Skänninge, där ytterligare ett barn föddes. Härvidlag hade Anders blivit färdig skomakare. En sommardag när Anders är 30 år och Karolina 25 år, år 1880, lämnar de trångboddheten i staden bakom sig och flyttar ca en halvmil till Sandholmen i Karolinas födelsesocken Järstad.

Av de tre barnen är den yngste då precis nyfödd. Ytterligare 9 barn kommer att födas i familjen i det nya hemmet. Tyvärr drabbades även denna familj av tragedier. Den förstfödde sonen dog endast 6 år gammal och en yngre broder blev bara 10 år. Tio barn växte alltså upp i Sandholmen. De yngsta barnen var tvillingar (pojkar) och eftersom de var nummer elva och tolv i syskonskaran blev de döpta till Alf och Tolf.

Anders Ahlgrens familj. Bakre raden fr.v. Beda, Zacheus, Helga, Ernst, Milda och Thure. Främre raden fr.v. Alf, Tolf, mor Karolina, Jenny, Anders själv och Nanny. Foto: ateljéfotograf Thekla Matson, Medevi.

Det lär ha funnits både drängar och pigor på torpet, så det lilla huset var välbefolkat. Två söner och två döttrar emigrerade så småningom till Amerika. Dottern Beda reste 20 år gammal till USA 1904. Hon kom hem igen för en kort period 1908. På resan tillbaka tar hon med sig sin lillasyster Jenny, då endast 14 år. Tvillingen Tolf valde också att emigrera. På besök hemma år 1913 lyckades Beda köpa fastigheten till föräldrarna så att de kunde anse den som sin

egen! Sonen Zacheus återvände hem och tillbringade sina sista år i Sverige.

I 47 år bodde familjen i Sandholmen. 1927, när Anders var 77 och Karolina 72 och stugan var tom på barn, plockar de ihop sina ägodelar och beger sig de tre milen till Malmslätt i Kärna socken. Där kunde de återförenas med en av sönerna, skomakaren Ernst, och hans familj. Senare övertog sonen Thure skomakeriet på fastigheten Högstorp.

Sandholmen i gamla tider. Målning i privat ägo.

Sandholmen i nutida sommarskrud. Foto: Anna Wätz.

På väggen i uthuset skrev pappa Anders och tvillingarna Alf och Tolf sina namn. Foto: Anna Wätz.

Familiens gravsten på Kärna kyrkogård finns kvar. Privat foto.

Sandholmen har efter detta haft flera ägare. Det har förstärkts om och lagts till och det har varit nära att rivras. Detta blev det som tur var inget av och huset finns kvar än idag på sin ursprungliga plats.

Anders avled 1929 och Karolina 1946.

Det renoveras på Sandholmen för fullt idag och huset får ny träpanel. Det ska bli spännande att följa arbetet.

Anders och Karolina var min mormors farföräldrar. Sonen Thure var min mormors far. Min mamma pratade ofta om Karolina, som hon tyckte var en mycket fin människa.

Jag har fått god hjälp med fakta och foton till denna berättelse av min släkting Eva Albin (Alfs barnbarn) och Byggnadsantikvarie Anna Wätz, nuvarande ägare till Sandholmen. En del har jag kunnat bidra med själv.

Berit Ekberg

En säregen gångart

Min pappas kusin på farmors sida, Lennart Kjellson, var en energisk och noggrann släktforskare. Han noterade det som hänt i många intressanta berättelser. Bland annat beskrev han hur en del personer i början på 1900-talet på landsbygden runt Malmslätt/Vreta Kloster tog sig fram för att så snabbt som möjligt komma till storstaden Linköping.

Jag citerar:

”Att åka efter häst och vagn var inte att tänka på för enkelt folk och cyklar fanns inte ännu. Man gick miltals och ofta med en nu övergiven gångart som kallades att ”skala fram”, vilket innebar att man gick lätt framåtlutad med kroppens tyngdpunkt framför fötterna varigenom kroppen av sin

egen tyngd föll framåt vilket man parerade genom att snabbt flytta fram foten. Det blev en mycket snabb och energibesparande gång.

Jag, Lennart, såg denna gångart så sent som 1978 i Herrljunga, men nu finns det inte längre personer som kan gå på det sättet.”

Berit Ekberg

Olov Mattssons CD/USB till försäljning

Föreningen har Olov Mattssons CD till försäljning. CD:n innehåller så gott som samtliga familjer i gårdar och torp i Asby, Norra Vi, Sund, Svinhult, Torpa och Västra Ryds socknar i Ydre kommun 1600-1930 talet. Tidarsrum, Kisa, Västra Eneby, Oppeby, Kättilstad, Hägerstad, Horn och Hycklinge socknar i Kinda kommun 1600-1900 talet. Samt soldater med familjer i hela Ydre kompani och Ydre-delen av Vifolka kompani. Pris 150:- + porto. CD:n finns nu även på USB-minne för 200:-. Vill du beställa så kontakta Gerd Brisfjord Karlsson: gerdbk@yahoo.se eller tel. 073-071 85 11.

OBS! Under Corona-pandemin skickar vi CD och USB utan portokostnad.

Föreningens styrelse 2019 - 20

Fr. v: Anna Tengwall, Anders Johansson, Tom Wallberg, Solvig Wigén, Torbjörn Aronsson, Sören Andersson, Lasse Karlsson. Foto: Lene Aronsson

Ordförande

Lasse Karlsson
Tel. 072-321 61 59
lassektranas@gmail.com

Vice sekreterare, webmaster

Anders Johansson
Tel. 070-627 93 41
webmaster@tranasydre.se

Vice ordförande

Tom Wallberg
Tel. 070-587 27 49
tom.wallberg@hotmail.se

Ledamot

Torbjörn Aronsson
Tel. 073-901 28 19
tobbearon@gmail.com

Kassör

Solvig Wigén
Tel. 070-223 94 64
wigen.sg@telia.com

Ledamot

Sören Andersson
Tel. 070-651 53 49
sand@allt1.se

Sekreterare

Anna Tengwall
Tel. 073-084 77 82
a_tengwall@hotmail.com

Övriga funktionärer

Kursansvarig:

Gerd Brisfjord Karlsson tel 073-071 85 11
gerdbk@yahoo.se

Redaktionskommitté:

Lasse Karlsson tel 072-321 61 59
Gerd Brisfjord Karlsson tel 073-071 85 11
Torbjörn Aronsson tel. 073-901 28 19

Öppet hus med DIS-Småland

Lördagen 29 augusti klockan 13.30 - 15.30 i
Vuxenskolans lokal, Storgatan 50 i Tranås

DIS-Småland planerar ett öppet hus där du som är medlem i den föreningen eller i övrigt intresserad, kan få träffa styrelsemedlemmar och få hjälp av faddrar, utbildare och DISBYT-ombud. DISPOS visas och man får hjälp med att konvertera till sitt nya program.

Aktiviteten är planerad men kan komma att ställas in på grund av Corona. Läs på DIS hemsida www.dis-smaland.se för aktuell information.

Inställda Släktforskardagar

Släktforskardagarna som i år var förlagda till Skövde är tyvärr inställda på grund av Corona-pandemin.

2021 års släktforskardagar kommer att äga rum i Göteborg de 14-15 augusti med Göteborgs-regionens Släktforskare som värd.

2022 års släktforskardagar hålls i Skövde den 20-21 augusti med Skövde Släktforskarförening som värd.

Mail-adress

Vi vill gärna ha din mail-adress eftersom vi skickar ut information om nyheter och eventuella förändringar i programmet via mail. Om du inte lämnat din adress eller bytt den, skicka ett meddelande till lassektranas@gmail.com.

Medlemsavgift 100 kr/år. Familjemedlem 50 kr/år
Föreningens plusgirokonto: 442188-9

Tranås/Ydre Släktforskarförening

www.tranasydre.se